

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI**

GLOBAL TA‘LIM VA MILLIY METODIKA TARAQQIYOTI

(IV an‘anaviy Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari)

2020-yil 6-may

Toshkent 2020

5. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. – М.: Мир и Образование, 2014.
6. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка (в четырех томах). – М.: Русский язык, 1989. Т. 1. – С. 21.
7. Крушевский Н.В. Избранные труды по языкознанию. – М.: Наследие, 1998. – С. 37.
8. Щерба Л.В. Опыт общей теории лексикографии // Известия АН СССР. ОЛЯ. 1940. - №3.
9. Roget P.M. Thesaurus of English words and phrases. – Lnd. 1852.
10. March F.A. and March F.A. March's Thesaurus Dictionary. - NY., 1958.
11. Mac.Loriche R. Le mot et l'idee. – Paris, 1965.
12. Бабов К., Въргулев А. Тематичен русско-български речник. – София, 1961.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA KORPUSNING AHAMIYATI

Oqila Abdullayeva, Alisher Navoiy nomidagi
ToshDO'TAU 2-kurs doktoranti

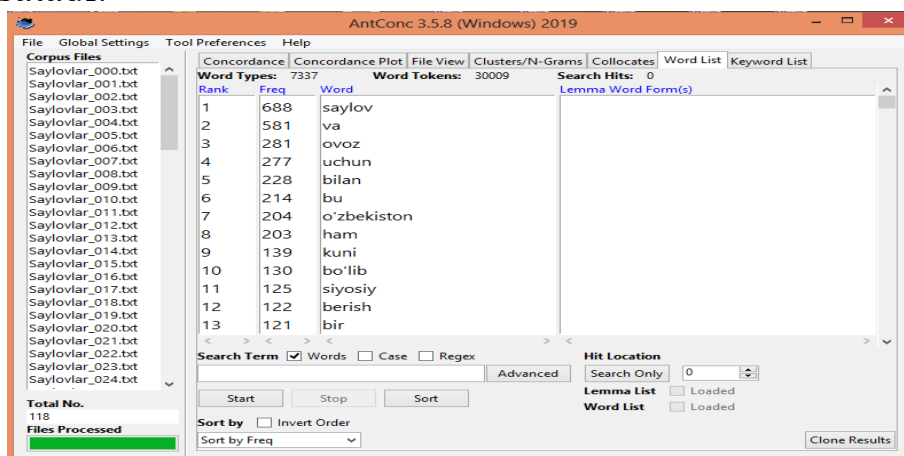
Oxirgi ellik yil ichida ta'lim tizimining barcha turlarida, xususan til o'qitish tizimida ham kompyuter texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalanish yuqori sur'atlarda o'sdi. Ayniqsa, oxirgi yillarda tilni ikkinchi til sifatida yoki umuman xorijiy tillarni o'qitishda lingvistika maydoniga alohida metodologiya sifatida kirib kelgan Korpus lingvistikasining ahamiyati oshdi. Korpus – tabiiy ravishda uchraydigan matnlarning (yozma yoki yozib olingan og'zaki matnlar) elektron holatdagi to'plamidir. Korpusning hajmi va matnlar turi tadqiqot maqsadiga ko'ra tanlanadi, ba'zi korpus namunalari o'ndan ortiq matn turi va janrini o'z ichiga olgan minglab matnlar yig'indisidan iborat. Masalan, Britaniya milliy korpusi gazeta va jurnal matnlaridan tashqari, badiiy adabiyot namunalari, turli yozishmalar, memorandumlar, turli shaxslar nutqlari, maktab va universitetlarda yozilgan esselar, e'lon qilingan maqolalardan iborat to'plam bo'lib, korpus 100 million so'zni tashkil etadi. Shuning uchun ham tabiiy tilning o'z ichida va boshqa tillarda uchramaydigan lingvistik fenomenini aniqlash korpus orqali oson va tabiiy kechadi. Chunki korpus tilshunosligi tilga intuitiv emas, obyektiv qarashni ta'minlaydi. Korpusga asoslangan tahlil deyarli har qanday til shakllarini

leksik, tarkibiy, leksik-grammatik, nutqiy, fonologik, morfologik o'rganishni amalga oshirishi mumkin.

Tilni o'qitish jarayonida korpus lingvistikasi sohasining qanday roli mavjud, korpusdan qanday foydalanish mumkin, degan savol tug'ilishi tabiiy. Birinchidan, o'qituvchi an'anaviy ta'lim berishdan cheklanib, o'quvchiga haqiqiy tadqiqot olib borishni, mustaqil ishlashni, tahlil qilishni o'rgatadi. Ikkinchidan, o'quvchi tabiiy til faktlariga tayanib emas, tilda mavjud qoliplarni real kontekstlarda ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladi. Uchinchidan, o'quvchi ma'lumotlar asosidagi o'rganish usulidan foydalanish ko'nikmasini egallaydi. Shuningdek, xorijiy tillarni o'rganayotgan o'quvchilar korpus orqali tilning quyidagi xususiyatlarini aniqlaydilar:

- kontekstda so'zlarning uchrashi mumkin bo'lgan qo'shimcha ma'nolari va vazifalari;
- yozma va og'zaki nutqning tuzilishi va tabiati;
- foydali iboralar, o'zlari nutqda ishlatishi mumkin bo'lgan odatiy so'zlashuvlar;

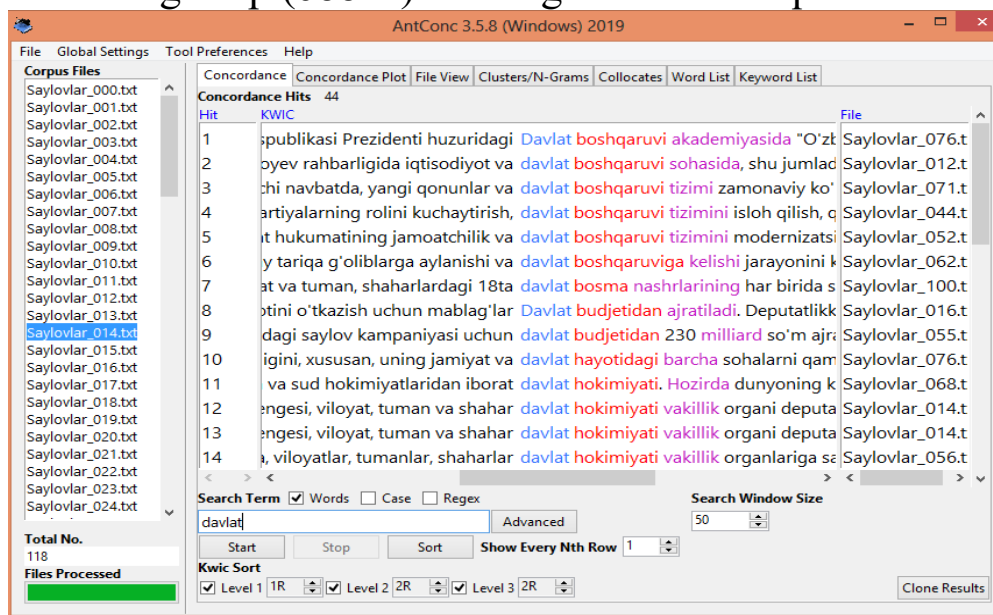
– til xususiyatlarining turli matnlarda takrorlanmasligi va boshqalar. Ammo dars jarayoniga korpusni tatbiq etish, korpus ma'lumotlaridan foydalanish oson emas. Avvalo dars mavzusiga va o'quvchilarga mos korpus va dasturiy ta'minotni tanlay bilish, korpusdan foydalanish malaka va ko'nikmasiga ega bo'lish kerak bo'ladi. Bunda katta mas'uliyat o'qituvchi zimmasiga yuklanadi. McEnery, Sinclair, Reppen, Krieger kabi olimlar til o'qitish darslarida oddiy, lekin muhim ma'lumotlarni ko'rsata oladigan konkordans dasturlaridan foydalanishni taklif etishadi. Mazkur dastur matnda mavjud barcha so'zlar lug'atini, ularning statistikasini (1-rasm) ko'rsatadi.

1-rasm. So'zlar ro'yxati

Yuqoridagi 1-rasmda tahlil uchun 118 ta matndan iborat kichik korpus tayyorlanib, AntConc dasturi orqali so'zlar ro'yxati tekshirildi.

O‘quvchi bu yerda jami 30009 ta token va 7337 ta so‘z shakli borligini, “saylov” so‘zi eng ko‘p (688 ta) ishlatilganini xulosa qilishi mumkin.

2-rasm.

2-rasmda korpusdan “davlat” so‘zi qidirilgan, korpusda mavjud “davlat” so‘zi qatnashgan barcha matnlar ekranda paydo bo‘ladi, shuningdek, o‘quvchi so‘zni boshqa so‘zlar bilan birika olish imkoniyatini ham tahlil qilishi mumkin. Dasturda har bir matnga murojaat qilib, “davlat” so‘zining joylashish o‘rni va vazifasini kuzatishi, muhim tahliliy xulosalar qilishi mumkin.

Xorijiy tillarni o‘qitishda korpuslardan foydalanish, nafaqat o‘quvchilar uchun, shu bilan birga, o‘qituvchilar uchun ham foydalidir. O‘qituvchi darslar uchun maqsadli kichik lug‘atlar tayyorlashi, sillabus ishlab chiqishi, test tuzishi, grammatikaga oid turli topshiriqlar va boshqa o‘quv mashg‘ulotlarini tayyorlashda korpuslardan foydalanishi mumkin. Bunda o‘qituvchi uzoq vaqt adabiyotlar qidirishi yoki turli manbalardan misollar yig‘ish uchun qo‘shimcha vaqt yo‘qotmaydi.

Ammo tillarni korpusga asoslangan metodika bo‘yicha o‘qitishda ba’zi cheklovlar va kamchiliklar mavjud. Birinchidan, korpusda yig‘ilgan matnlarning ko‘pchiligi yozma matnlardan tuzilganligi uchun tabiiy kundalik so‘zlashuvdan farq qiladi, o‘quvchi tahlil qilishi kerak bo‘lgan lingvistik xususiyatlar ozchilikni tashkil qiladi, shuning uchun amalga oshirilgan xulosa to‘liq bo‘lmasligi mumkin. Ikkinchidan, korpuslardan foydalanishda kompyuter dasturlari zarur va buning uchun ko‘pincha o‘quvchining onlayn bo‘lishligini talab qiladi. Uchinchidan, ko‘pchilik korpus va dasturlarni ishga tushirishdan avval ro‘yxatdan o‘tishni, belgilangan oylik to‘lovni amalga oshirib litsenziyaga ega bo‘lishi zarur, bu esa darslarda korpuslarning keng ommalashib ketmasligiga olib keladi.

To'rtinchidan, foydalanuvchi korpuslardan foydalanishda dasturlash ta'minoti yuzasidan texnik ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, korpus lingvistikasi va korpuslarning keng imkoniyatlaridan foydalanish bugungi kun xorijiy tillarni o'qitish metodikasidagi global muammo va talablaridan biridir. Kompyuter texnologiyalarining keng imkoniyatlaridan foydalanib, korpus orqali til xususiyatlarini tahlil qilishni o'rgangan har bir o'qituvchi va o'quvchi qisqa vaqt ichida bir-birini takrorlamaydigan qimmatli xulosalarga ega bo'lishi rivojlangan tillar misolida o'z isbotini topib ulgurgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Reppen R. Using corpora in the language classroom. Cambridge University Press, 2010.

2. Krieger D. Corpus linguistics: What it is and how it can be applied to teaching. The Internet TESL Journal, Vol. IX, No. 3, March 2003

<http://iteslj.org/>

3. Almutairi N.D. The effectiveness of Corpus-based approach to language description in creating corpus-based exercises to teach writing personal statements. English Language Teaching; Vol. 9. No. 7. 2016.

4. Balunda S.A. Teaching akademik vocabulary with corpora: student perceptions of data-driven learning. Thesis for the degree Master of arts. Indiana University, 2009.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В УЗБЕКСКИХ КЛАССАХ

Шохсанам Файзиева,

преподаватель русского языка и литературы,

ГОСШ №9 Юнусабадского района,

г. Ташкент

Главной составляющей в образовательном процессе является познавательный интерес, являющийся основной мотивацией к активной деятельности учащегося. Интерес к предмету помогает лучше усвоить материал. На сегодняшний день главной задачей обучения является не только передача определенных знаний и умений, но и формирование у учащегося личностных и профессионально значимых качеств. Эту задачу решают

MUNDARIJA

KIRISH. Qozoqoy Yo‘ldosh. Zamonaviy filologik ta’limning yetakchi tamoyillari.....	3
GLOBAL TA’LIM VA MILLIY METODIKA	
Iqbol Mirzo. “Devonu lug‘atit-turk” asarining xalqaro miqyosda o‘rganilishi.....	9
Raupova L.R. Innovatsion faoliyat: ta’lim tizimida innovatsion jarayonni rivojlantirish.....	13
Nusratullo Jumaxo‘ja. Adabiyot darsliklarida Navoyi g‘azallari tahlili muammolari.....	17
Qozoqoy Yo‘ldosh. Qiyoslash – tahlil samaradorligini oshirish usuli.....	26
Zulxumor Mirzayeva. Badiiy asar tahlilida o‘quvchi faolligini oshirish muammosi.....	35
Jumanazar Abdullayev, Madina Abduqodirova. Oliy til ta’limida bir bosh bo‘lakli gap sintaksisini o‘qitishga doir mulohazalar.....	40
Gulnoza Jo‘rayeva. O‘zbek bolalar adabiyotida hajviylikning shakli izlanishlardagi badiiy – estetik ahamiyati.....	47
Nilufar Abduraxmonova. Til pedagogikasida o‘zbek tili ta’limiy korpusining ahamiyati.....	51
Muhayyo Ismoilova. Ijodkor tarjimayi holini o‘rgatishda o‘quvchining yosh xususiyatlarini hisobga olish.....	56
Dilnoza Jamoliddinova. Pirimqul Qodirovning “Olmos kamar” romanida qo‘llangan terminlarning lingvopoetikasi.....	61
Matluba Jabborova. “Ravzat us-safo”da Jamshid talqini.....	63
Faridaxon Tursunova. Hajviyot ilmi haqida Abdulla Qodiriyning nazariy qarashlari.....	67
Екатерина Ширинова, Зулфира Азаматова. О развитии банковско-финансовой терминологии узбекского языка.....	70
Yusuf Hojiyev. “Alpomish” dostonida qo‘llangan shaxs ma’naviy sifatlarini ifodalovchi leksemalarning ideografik bog‘lanishi.....	74
Oqila Abdullayeva. Xorijiy tillarni o‘qitishda korpusning ahamiyati.....	82
Шохсанам Файзиева. Методика преподавания русского языка в узбекских классах.....	85
Dilrabo Odilova. Yuksak ideallarga intilgan ko‘ngil.....	87
Hakima Jo‘raqo‘ziyeva. Qo‘shma otlarning evalutsion taraqqiyoti..	90

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI**

**GLOBAL TA'LIM VA MILLIY METODIKA TARAQQIYOTI
(IV an'anaviy Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari)**

Toshkent 2020